

В. А. Трофименко

ПРАВОВИХОВНЕ ПЕРЕХРЕСТЯ: ЩО ОБРАТИ УКРАЇНІ?

Українська держава вже декілька десятків років продовжує своє відродження, крокуючи шляхом демократичної країни. Поступово реформування України починає виділяти нові проблеми в цьому напрямку. Сьогодні науковці б'ють тривогу: може виникнути ситуація, коли рівень правової культури та правосвідомості громадян почне гальмувати реформаційні процеси. Наша держава звернула на проблему правового виховання свою увагу щонавдано, тому нині на законодавчому рівні існують тільки декілька концепцій, які вимальовують лише фундамент цього напрямку державного життя.

Але сьогодні дозволяє сприйняти правовиховний досвід країн світу (США, країни Західної Європи, країни Сходу тощо), які вже сформували власні моделі у системі правового виховання. Різноманітність підходів у системі правового виховання, розмаїття змістовних чинників дають змогу створити власний підхід до цієї проблеми. І перш за все необхідно проаналізувати, якого громадянина бажає виховати країна. Звернемося до існуючого міжнародного досвіду.

Правовиховній діяльності у США приділяється велика увага. Держава не тільки координує велику кількість різноманітних недержавних організацій, а й сама бере активну участь у цьому. Всі процеси правового виховання у цій країні спрямовано на формування громадянина, який обізнаний у своїх правах і тим більше обов'язках. Культивация статусу «платника податків», «добросовісного громадянина», існування судової системи, спрямованої на всебічний і всеохоплюючий захист, приводить більшою мірою до виховання громадянина, на нашу думку, прив'язаного до держави і залежного від неї. Людина розуміє, що сплата податків дає їй можливість одержати захист, але при цьому держава під гаслом захисту громадян може робити навіть недемократичні кроки. Недарма нещодавно США були визнані країною, де не завжди підтримуються права людини.

Країни Західної Європи метою правового виховання мають формування автономної активної особистості. Те, що демократичні країни все більше відмовляються від втручання у суспільне життя, вимагає виховати людину, яка здатна самостійно будувати своє соціальне буття, робити певні вчинки та нести відповідальність. Усі правовиховні заходи якраз і спрямовано на формування самостійної, активної особистості, не прив'язаної до якоїсь конкретної держави. Навіть зовнішня політика країн ЄС підтверджує це. Прикладом може слугувати створення так званої шенгенської зони.

У цілому правове виховання країн ЄС та США має одну загальну рису – воно спрямоване на формування правосвідомості та правової культури людини-індивідуаліста. Якщо звернутися до східних країн, то тут ми бачимо іншу ситуацію. Правове виховання цих країн орієнтоване на колектив, поняття якого розуміється по-різному, що можна побачити на прикладі Китаю та Японії.

Виховання в Китайській Народній Республіці не має чіткого правового забарвлення. Конфуціанство як базис виховної системи сповідує людинолюбство, що вимагає відшукування компромісу, а не створення конфлікту. Право для китайців – це засіб вирішення конфліктів, проти яких вони виступають, тому воно теж розглядається як щось, що не відповідає природі. Уся система виховання, зокрема правового, спрямована на формування принципу колективізму і «культури провини». Людині має бути соромно за скоєне не перед собою, а перед іншими, колективом. Таким колективом у Китаї є держава, задля якої повинен існувати громадянин.

Система виховання в Японії теж орієнтується на колектив, але на принципах корпоративізму, тобто кожна людина є членом певної «корпорації»: організації, установи, підприємства, усередині якої діє власний кодекс поведінки, обов'язковий для кожного члена. Традиційно в Японії склався примат таких кодексів поведінки над правовими нормами. Тому система виховання спрямовується на молодь, яка знаходиться в процесі одержання освіти та ще не є членом якогось стабільного колективу.

Виховання громадян у мусульманських країнах базується на догматах Корану та невеликій кількості міжнародних актів локального значення, які, до речі, не є обов'язковими. Проголошується переваження прав мусульман над правами немусульман. Саме право має персоніфікований характер: воно діє лише для людей – прибічників ісламу. В такому самому сенсі йде виховання громадян.

Звертаючись до української дійсності, необхідно перш за все відмітити неприйнятність мусульманської моделі, де людина та її цінність розглядаються з позицій причетності до певної релігії. З огляду на світські моделі правового виховання пропонуємо такі етапи правовиховної роботи в Україні.

На першому етапі можливо сприйняти елементи правового виховання східних країн з їхнім принципом колективізму. Український народ можливо об'єднати на національних, патріотичних, культурних засадах. Метою цього етапу є виховання законслухняної людини, яка знає закони і додержується їх. З подальшим розширенням демократичних інститутів, зростанням рівня правової культури та правосвідомості громадян реалізується другий етап правовиховної діяльності. На цьому етапі доречно використовувати досвід

країн Західної Європи: формувати автономну активну особистість, здатну брати участь у суспільному житті і самостійно розв'язувати існуючі проблеми соціального та державного характеру.

Підсумовуючи викладене, необхідно сказати, що національна система правового виховання лише формується, законодавча база цього напрямку суспільної і державної роботи тільки створюється. Але вже на цьому етапі необхідно визначитися з напрямками та першими кроками правового виховання. Якщо сьогодні держави не приділить належної уваги цій проблематиці, завтра ми можемо побачити більш гірші результати, ніж просто низький рівень правосвідомості, правової культури та правовий нігілізм на загально-національному рівні.

М. Б. Ценко

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Виховання студентів-юристів – одна з актуальніших проблем сучасної юридичної освіти. З одного боку, якісний рівень освіти, яка надається, є досить високим, студенти одержують велику за обсягом кількість знань з юриспруденції, функціонує достатня система перевірки знань, а також можливість ознайомлення з практикою діяльності в правовій сфері. З другого боку, юридична освіта є певною мірою відірваною від практики, а випускники ВНЗ – такими, що не відповідають її вимогам.

Знання теорії ще не означає вміння її застосовувати, здатність професійно виконувати службові обов'язки. Тому система вітчизняної освіти завжди включала і систему виховання як сукупність заходів, що повинні були впливати на формування певних моральних і ділових якостей та здібностей майбутнього фахівця.

У минуле відійшли застарілі форми і методи виховання, однак і нові не сформувалися в достатній якості. Відповідно до сучасних соціокультурних і правових потреб суспільства змінюється зміст освіти, навчання стає все більш об'ємним і напруженим, проте і мета, і зміст освіти залишаються більшою мірою відчуженими від потреб молодих фахівців.

Одним із шляхів подолання розриву між теорією навчання і юридичною практикою повинні стати добре організована освітньо-педагогічна робота, розроблення та втілення програми морально-професійного виховання, яка б урахувала форми і зміст діяльності юристів різних галузей відповідно до